

DOI: 10.32703/2415-7422-2018-8-2(13)-417-424

УДК 766:7.05

Храмова-Баранова Олена Леонідівна

Черкаський державний технологічний університет
бульвар Шевченка, 460, м. Черкаси, Україна, 18006
e-mail: Khramova74@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-3811-7701>

Яковець Інна Олександрівна

Черкаський державний технологічний університет
бульвар Шевченка, 460, м. Черкаси, Україна, 18006
e-mail: innayakovets@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-5069-5857>

Вплив розвитку графічних технік на мистецтво в Україні

***Анотація.** У статті розкриваються питання значення розвитку графічних технік як засобів художньо-образної виразності в мистецтві і дизайні в Україні. В дослідженні розглянуто деякі графічні техніки як засоби графічної виразності і проаналізовано застосування цих технік з метою їх використання в різних видах дизайну, а також задля розкриття творчого потенціалу художника, дизайнера-графіка. Варто звернути увагу, що на сьогоднішній день мало досліджень з цієї проблематики, а поодинокі дослідження не повною мірою відображають вплив графічних технік на розвиток візуального мистецтва і дизайну. Мета дослідження полягає в необхідності відродження та популяризації графічних технік, ефективному доборі їх як засобів графічної виразності в мистецтві і дизайні. Недостатня вивченість становлення і розвитку графічних технік, їх вагомого значення та ролі в затвердженні виразності художнього образу визначають актуальність теми. Проаналізовано історіографію проблематики і встановлено, що над дослідженням розвитку графічних технік працювали декілька науковців. Вагомий внесок в дослідження цих питань зробили такі фахівці як А.А. Лецинський, В.А. Фаворський, М.Ю. Мірошина, Н.М. Самойлова та ін. Методологія дослідження базується на універсальних принципах наукового пізнання – історизмі та науковій об'єктивності, а також на широкому використанні порівняльно-історичного, системного методів. Графіка – це вид образотворчого мистецтва, який в якості основних образотворчих засобів використовує лінію, штрих та пляму, а композиційний характер лінійно-графічної форми залежить від матеріалу і техніки виконання. Залежно від способу виконання й можливостей тиражування, графіку поділяють на: авторську (оригінальні твори унікальної графіки), естампну (різновиди художнього друку) та масово поліграфічну продукцію. Можна стверджувати, що графічні техніки зазнали значних змін в порівнянні з часів їх становлення. На початку XXI століття складніше стає її технологія і більше ускладнюється фактура відбитка та колірне рішення. Сьогодні використовуються абстрактні, футуристичні форми, найбільш властиві імпровізаційному мистецтву. Розвиток графічних технік в цьому напрямку дає яскраві творчі рішення. Сучасні митці продовжують пошуки нових засобів і методів для збагачення графічних технік. Сьогодні станкова графіка не є процесом механічного масового друку відбитків, вона вимагає живої безпосередньої участі творця з першої до останньої хвилини народження художнього твору.*

Ключові слова: графічні техніки; візуальна культура; дизайн; мистецтво

Вступ

На основі аналізу графічних технік як засобів графічної виразності, необхідно дослідити застосування цих технік в дизайні з метою їх більш широкого використання в різних видах дизайну, а також задля розкриття творчого потенціалу художника, дизайнера-графіка. Варто звернути увагу, що на сьогоднішній день мало досліджень з цієї проблематики, а поодинокі дослідження не повною мірою відображають вплив графічних технік на розвиток візуального мистецтва. Актуальність роботи полягає в необхідності відродження та популяризації графічних технік, ефективному доборі засобів графічної виразності в мистецтві і дизайні. Мета дослідження полягає в тому, щоб дослідити та узагальнити інформацію про становлення і розвиток графічних технік та використання їх в мистецтві і дизайні, проаналізувати твори митців, які працювали в означених графічних техніках.

Досліджено історіографію проблематики і доведено, що над питаннями становлення і розвитку графічних технік у візуальному мистецтві працювала невелика кількість науковців. Вагомий внесок в дослідження графічних технік зробили такі фахівці як А.А. Лещинський, В.А. Фаворський, М.Ю. Мірошина, Н.М. Самойлова та ін. [1-3; 5].

Методологія дослідження базується на універсальних принципах наукового пізнання – історизмі та науковій об'єктивності, а також на широкому використанні порівняльно-історичного, системного методів. Порівняльно-історичний метод дав можливість провести дослідження становлення і розвитку графічних технік у хронологічній послідовності для виявлення зовнішніх і внутрішніх впливів. Системний метод дає можливість комплексно дослідити складні системи, наприклад, мистецтво в цілому, його напрямки, значення особистості в розвитку графічних технік. Цей метод передбачає вивчення кожного елемента системи розвитку графічних технік, його зв'язку з іншими елементами, а також встановлення оптимальних умов розвитку всієї системи.

Результати та Обговорення

Термін «графіка» походить від грецької мови і означає один із видів мистецтва, близький до живопису з погляду змісту та форми, але який має власні художні можливості. Мова графічного твору є більш лаконічною у порівнянні з живописом, відзначається оперативністю і є наймасовішим мистецтвом. Залежно від призначення і змісту графіка поділяється на: станкову, книжково-журнальну, газетну, плакатну, прикладну та художньо-промисловою. Графіка – це вид образотворчого мистецтва, який в якості основних образотворчих засобів використовує лінію, штрих та пляму, а композиційний характер лінійно-графічної форми залежить від матеріалу і техніки виконання. Залежно від способу виконання й можливостей тиражування, графіку поділяють на: авторську (оригінальні твори унікальної графіки), естампну (різновиди художнього друку) та масово поліграфічну продукцію. Майстер,

розкриваючи зміст твору, завжди виходить з можливостей матеріалу мистецтва, а кожен вид мистецтва має свій матеріал. Авторська графіка – це створення робіт в єдиному екземплярі. До оригінальних творів унікальної графіки відносять рисунки олівцем, вугіллям, сангіною, сепією, пастеллю, та іншими м'якими матеріалами; монохромна акварель; туш-перо; монотипія; гратографія тощо. Естампна графіка (художній друк) – створення друкованих форм, з яких можна отримувати по декілька відбитків. Способи художнього друку класифіковані за способами створення друкарської форми та особливостями друку [1].

Одна зі станкових технік – ліногравюра є способом друку, заснованим на вирізанні рисунка ручним способом на лінолеумі. У поліграфії, техніка ліногравюри відноситься до ілюстративного друкованого виду (спосіб друку, який відрізняється від плоского і глибокого друку тим, що при друку пробільні елементи не торкаються паперу). Ця техніка з'явилася на межі ХІХ–ХХ ст., майже одночасно з винаходом лінолеуму і має певну схожість з технікою ксилографії (гравюра на дереві). Вперше її використали в 1905 році художники німецької групи експресіоністів «Міст» для друку великих плакатів (наприклад, плакати учасника групи «Міст» Фріца Блейля, 1906 р.). Лінолеум – матеріал не тільки доступний, але зручний і легкий для роботи, він легко розрізується інструментом і різець без зусиль проводить штрих будь-якої ширини і форми. На лінолеумі можна виконувати гравюри великого розміру, використовувати в поліграфії – від книжкової і газетної ілюстрації до плаката. Важлива якість ліногравюри – оперативність, оскільки на лінолеумі можна гравірувати набагато швидше, ніж на дереві, що дає гравюрі свіжість виконання і безпосередність графічної мови [1–2].

Існує два основних види ліногравюри: чорно-біла та кольорова. Чорно-біла ліногравюра – це гравюра, виконана на основі чорної фарби у вигляді чорно-білого відбитка. Наприклад, І.О. Фаворський так писав про засоби виразності гравюри: «У гравюрі складається все з чорних, білих плям та штрихів, навіть сірого немає. Художник різними штрихами і співвідношенням чорного та білого прагне зобразити всі кольори, які бачить» [3, с. 148].

Кольорова ліногравюра – більш складна техніка, оскільки для кожного кольору створюється окремий шар зі своїм вирізаним рисунком, потім шари поєднуються, шляхом послідовного накладення на основний аркуш. При створенні гравюри художники намагаються мінімальною кількістю фарб створити якомога більше колірних відтінків. Простіший варіант кольорової ліногравюри – це кольоровий друк, виконаний шляхом нанесення декількох фарб в певних місцях форми або у вигляді плям [2]. Ліногравюра, як різновид графічної техніки, зазнала значних змін в порівнянні з початком свого виникнення. В кінці ХХ ст. технологія ліногравюри стає складнішою, ускладнюється фактура відбитку і колірне рішення. Сьогодні станкова вимагає живої безпосередньої участі творця з першої до останньої хвилини народження художнього твору. Отже, проаналізувавши техніку ліногравюри як засобу

художньої виразності, зроблено висновок, що використання ліногравюри робить дизайн плакату, книги унікальним, неповторним, авторським. Ліногравюра допомагає створити новий емоційно-естетичний образ, який не досягти комп'ютерною графікою.

Ще одна з графічних технік – монотипія, на відміну від всіх інших технік друкованої графіки, не потребує великої матеріальної бази, складного технічного обладнання. З усіх технік станкової графіки монотипія є найбільш рухливою, простішою, яка має безліч прийомів, засобів художньої виразності, що надають творам експресивності [1].

Техніка монотипії полягає у нанесенні фарби на скляну поверхню чи відшліфовану металеву платівку з подальшим друком зображення на папері. Одержаний відтиск залишається єдиним (моно) і неповторним [2–3]. Техніка монотипія надає можливість виконати відтиск, коли більшість фарби залишається на листі паперу. Іноді можна виконати і подальші відтиски, але вони будуть нижчої якості, наприклад, другий відтиск називається «привидом». Для відтиску можуть використовуватись трафарети, пензлі, акварельні фарби, розчинники та інші засоби. Сам процес створення монотипії винайдено ще в 1640-х роках Дж.Кастільоне (1609–1664, італійським художником), який відомий своїми рисунками і монотипіями (близько 20-ти монотипій) [4].

Спробу створити кольорову монотипію виконав англійський поет і художник У.Блейк (1757–1827), який винайшов особливий метод друку і використав монотипію у поєднанні з офортом. В основі графічної техніки цинкографії – нанесення лаком рисунку на мідну дошку, коли чисті ділянки дошки протравлюються кислотою, потім на дошку наноситься фарба і отримується відбиток. У Блейка монотипії є самостійними творами, а засоби і прийоми цієї техніки він використовував в своїх гравюрах та книжкових ілюстраціях.

В XIX ст. методи створення кольорової гравюри захоплюють художників Європи. Потенціал техніки монотипії глибше відчув в своїх творчих пошуках французький художник Едгар Дега (1834–1917), який одним з перших оцінив її значимість і створив серію робіт в цій техніці. Митець застосовував цю техніку в своїх роботах пастеллю, де у пошуках потрібної фактури та ефектів він розтирав фарбу пальцями та тампонами з різних тканин. Е. Дега прагнув об'єднати монотипії з іншими техніками, що привело до нових відкриттів. Коло художників, які працювали в цій графічній техніці ширилося, наприклад, Каміль Піссарро (1830–1903) зробив кілька подібних робіт, Поль Гоген (1848–1903) використовував іншу техніку з підведенням контуру, яка пізніше була запозичена Паулем Клеє (1879–1940), О. Касіро використовував пластик, картон, листя, мотузку, тканину, гуму, плавники риб як друковану основу [5].

З XX століття монотипія стала більш популярною, оскільки художники переймалися кольором і фактурою матеріалу. Наприклад, Є. Круглікова відтворила техніку художнього відтиску. Є. Круглікова жила в Парижі, де працювала в техніках кольорового офорту, виконувала силуетні портрети,

живопис, декорації та ескізи ляльок для театру маріонеток, займалася монотипією. Творчість художниці асоціюється зі спокійними пейзажами та натюрмортами з квітів. В майстерні Є. Круглікової в Парижі зустрічалися талановиті митці, серед яких були М.А. Добров, М.Н. Волошин, К.Є. Костенко, Н.Я. Симонович-Єфімова, В.П. Белкін та ін. [6].

В 1930-х роках монотипією захоплювався і художник Анатолій Суворов, який виконав ілюстрації до повісті О.М. Толстого «Дитинство Микити». Своєрідність його техніки дала можливість створити яскраві образи. До цього періоду відносяться і монотипії Артура Фонвізіна, які такі легкі, що втрачають свою матеріальність. Монотипії-пейзажі білоруського художника Бориса Малкіна нагадують живописний твір і виконані у стриманій чорно-сірій гамі на білому тлі. Михайло Тарханов в цей час винайшов варіант монотипії, який назвав «акватипія», коли замість дошки використовував поверхню води, на якій олійна фарба тонким шаром розливалася, а потім на неї накладався паперовий лист, який вбирав фарбу [7]. Видатний український художник Микола Петрович Глущенко (1901–1977) теж створював багато своїх пейзажів, натюрмортів, портретів саме в техніці монотипії [8].

В кінці ХХ століття митці, які працювали з монотипією, ставили завдання пошуку фактурних та колірних рішень. Яскравістю і нестримною фантазією відрізняються роботи Марії Раубе-Горчіліної, яка показала себе майстром складного орнаменту. В 1981 р. в місті Кохтла-Ярве (Естонія) Леа-Тути Лівшиць (1930–1999) вперше організувала виставку фрактальних монотипій і назвала їх «стохатипіями». Завдяки хіміку В.М. Лівшиць і математику В.В. Скворцову в 2000 р. була означена фрактальна сутність монотипії і обґрунтували поняття «фрактальної монотипії».

Сьогодні монотипією займаються такі художники як А. Даур, В. Левитін, В. Сова, О. Заяць, О. Карлова, О. Щелчкова, Л. Лисянська, М. Бусарева, М. Красильнікова, М. Сотников та інші. Повна таємниця, монотипія у нас, на жаль, не зайняла гідного і рівноправного місця серед інших графічних технік, хоча вона є однією з найцікавіших і доступних для широкого кола любителів образотворчого мистецтва.

Висновки

Можна стверджувати, що графічні техніки зазнали значних змін в порівнянні з часів їх становлення. На початку ХХІ століття складніше стає її технологія і більше ускладнюється фактура відбитка та колірне рішення. Сьогодні використовуються абстрактні, футуристичні форми, найбільш властиві імпровізаційному мистецтву. Розвиток графічних технік в цьому напрямку дає яскраві творчі рішення. Сучасні митці продовжують пошуки нових засобів і методів для збагачення графічних технік.

Джерела та література

1. Лещинский А. А. Основы графики : учеб. пособие. Гродно : ГрГУ, 2003. 194 с.
2. Мирошина М. Ю. Линогравюра: её виды в печатной графике. *Молодой исследователь Дона*, 2017. №3. С. 141–143.
3. Фаворский В. А. Об искусстве, о книге, о гравюре : монография. М : Издательство «Книга», 1986. 240 с.
4. Монотипія. Графіка. *Естетика у сучасному світі* : веб-сайт. URL : <http://estetica.etica.in.ua/grafika-yak-vid-mistetstva/> (дата звернення : 12.11.2018).
5. Храмова-Баранова О.Л., Куколь С.Є. Становлення і розвиток монотипії як засобу графічної виразності у мистецтві. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв* : Зб. наук. праць. Харків : ХДАДМ, 2016. № 6. С.37-41.
6. Елизавета Кругликова. *Международный фестиваль монотипии* : веб-сайт. URL : <http://www.shedevr.com.ua/?author=k/kruglikova> (дата звернення : 12.11.2018).
7. Тарханов Михайло Михайлович. *Инвестиции в искусство* : веб-сайт. URL : <https://artinvestment.ru/auctions/1006/biography.html> (дата звернення : 12.11.2018).
8. Глущенко Микола Петрович. *Національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття* : веб-сайт. URL : <http://hutsul.museum/collection/explore/masters/1279/8989/> (дата звернення : 12.11.2018).

Храмова-Баранова Елена Леонидовна

Черкасский государственный технологический университет
бульвар Шевченка, 460, г. Черкасы, Украина, 18006

Яковец Инна Александровна

Черкасский государственный технологический университет
бульвар Шевченка, 460, г. Черкасы, Украина, 18006

Влияние развития графических техник на искусство в Украине

Аннотация. В статье раскрываются вопросы значения развития графических техник как средств художественно-образной выразительности в искусстве и дизайне в Украине. В исследовании рассмотрены некоторые графические техники как средства графической выразительности и проанализированы применения этих техник с целью их использования в различных видах дизайна, а также для раскрытия творческого потенциала художника, дизайнера-графика. Стоит обратить внимание, что на сегодняшний день мало исследований по этой проблематике, а единичные исследования не в полной мере отражают влияние графических техник на развитие визуального искусства и дизайна. Цель исследования заключается в необходимости возрождения и популяризации графических техник, эффективном подборе их как средств графической выразительности в искусстве и дизайне. Недостаточная изученность становления и развития графических техник, их большое значение и роль в утверждении выразительности художественного образа определяют актуальность темы. Проанализирована историография проблематики и доказано, что исследованием становления и развития графических техник занимались несколько ученых. Большой вклад в разработку этих вопросов сделали такие специалисты как А.А.Лещинський, В.А.Фаворський, М.Ю.Мирошина, Н.Н.Самойлова и др. Методология исследования базируется на универсальных принципах научного познания - историзме и научной объективности, а также на широком использовании сравнительно-исторического, системного методов. Графика - это вид изобразительного искусства, которая в качестве основных изобразительных средств использует линию, штрих и пятно, а композиционный

характер линейно-графической формы зависит от материала и техники исполнения. В зависимости от способа выполнения и возможностей тиражирования, графику делят на авторскую (оригинальные произведения уникальной графики), эстампную (разновидности художественной печати) и массово полиграфическую продукцию. Можно утверждать, что графические техники претерпели значительные изменения по сравнению со времен их становления. В начале XXI века сложнее становится их технология и более усложняется фактура отпечатка и цветовое решение. Сегодня используются абстрактные, футуристические формы, наиболее присущие импровизационному искусству. Развитие графических техник в этом направлении дает яркие творческие решения. Современные художники продолжают поиски новых средств и методов для обогащения графических техник. Сегодня станковая графика не является процессом механических массовых отпечатков, она требует живого непосредственного участия создателя с первой до последней минуты рождения художественного произведения.

Ключевые слова: графические техники; визуальная культура; дизайн; искусство

Khramova-Baranova Elena

Cherkasy State Technological University
460, Shevchenko boulevard, Cherkasy, 18006

Yakovets Inna

Cherkasy State Technological University
460, Shevchenko boulevard, Cherkasy, 18006

Influence of the development of graphic techniques on art in Ukraine

Abstract. *The article reveals the importance of the development of graphic techniques as means of artistic and figurative expressiveness in art and design in Ukraine. The study examined some graphic techniques as a means of graphic expressiveness and analyzed the use of these techniques in order to use them in various types of design, as well as to uncover the creative potential of the artist, the graphic designer. It is worth noting that to date there is little research on this issue, and individual studies do not fully reflect the influence of graphic techniques on the development of visual art and design. The purpose of the research is the need to revive and popularize graphic techniques, effectively selecting them as means of graphic expression in art and design. The lack of knowledge of the formation and development of graphic techniques, their great importance and role in asserting the expressiveness of the artistic image determine the relevance of the topic. Analyzed the historiography of the problems and proved that the research of the formation and development of graphic techniques involved several scientists. A great contribution to the development of these issues was made by such specialists as A.A. Leshchinsky, V.A.Favorsky, M.Yu.Miroshina, N.N.Samoylova and others. The research methodology is based on the universal principles of scientific knowledge - historicism and scientific objectivity, as well as on the wide use of comparative historical, systemic methods. Graphics is a type of visual art that uses line, stroke and spot as the main graphic tools, and the compositional nature of the linear-graphic form depends on the material and technique of the performance. Depending on the method of implementation and the possibilities of replication, the graphics are divided into author's (original works of unique graphics), printmaking (types of artistic printing), and massively printed products. It can be argued that the graphics technology has undergone significant changes compared with the time of their formation. At the beginning of the XXI century, their technology becomes more complex and the texture of the print and the color scheme become more complicated. Today uses abstract, futuristic forms, the most inherent improvisational art. The development of graphic techniques in this direction provides bright creative solutions. Modern artists continue to search*

for new tools and techniques for enriching graphic techniques. Today, easel graphics is not a process of mechanical mass prints, it requires a live direct participation of the creator from the first to the last minute of the birth of the artwork.

Keywords: graphic techniques; visual culture; design; art

References

1. Leshchinskiy A.A. (2003). *Osnovy grafiki [Graphic basics]*. Grodno: GrGU [in Russian].
2. Miroshina M.Yu. (2017). Linogravyura: ee vidy v pechatnoy grafike [Linocut: its types in printed graphics]. *Molodoy issledovatel' Dona - Young researcher of Don*, 3, 141–143 [in Russian].
3. Favorskiy V.A. (1986). *Ob iskusstve, o knige, o gravюре [About art, about the book, about engraving]*. Moscow: Izdatel'stvo «Kniga» [in Russian].
4. Monotypiia. Hrafika [Monotype. Graphics]. *Sait Estetyka u suchasnomu sviti - site Aesthetics in the modern world*. Retrieved from <http://estetica.etica.in.ua/grafika-yak-vid-mistetstva/> [in Ukrainian].
5. Khramova-Baranova O.L., & Kukol S.Ie. (2016). Stanovlennia i rozvytok monotypii yak zasobu hrafichnoi vyraznosti u mystetstvi [The formation and development of monotype as a means of graphic expression in art]. *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii dyzainu i mystetstv - Bulletin of the Kharkov State Academy of Design and Arts*, 6, 37-41 [in Ukrainian].
6. Elizaveta Kruglikova [Elizaveta Kruglikova]. *Sait Mezhdunarodnyy festival' monotipii - International Monotype Festival website*. Retrieved from <http://www.shedevr.com.ua/?author=k/kruglikova> [in Russian].
7. Tarkhanov Mykhailo Mykhailovych [Tarkhanov Mikhail Mikhailovich]. *Sait Investitsii v iskusstvo - site Art investment*. Retrieved from <https://artinvestment.ru/auctions/1006/biography.html> [in Russian].
8. Hlushchenko Mykola Petrovych [Glushchenko Nikolai Petrovich]. *Sait Natsionalnyi muzei narodnoho mystetstva Hutsulshchyny ta Pokuttia - National Museum of Folk Art of Hutsulshchyna and Pokuttia*. Retrieved from <http://www.gs-art.com/auctions/ukrainskaya-zhivopis-i-grafika-khkh-khkh-vv-5/catalog/2785/> [in Ukrainian].

Received 12.07.2018

Received in revised form 13.11.2018

Accepted 16.11.2018